

GAZIANTEP UNIVERSITY JOURNAL OF SOCIAL SCIENCES

Journal homepage: <http://dergipark.org.tr/tr/pub/jss>

Araştırma Makalesi • Research Article

Suriyeli Sığınmacıların Entegrasyonunda Dinî Grupların Rolü: Haznevî Tarikatı Örneği

The Role of Religious Groups in the Integration of Syrian Asylum Seekers: The Case of Haznevi Order

Erol ERKAN^{a*}

^a Doç. Dr., Gaziantep Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Gaziantep / TÜRKİYE
ORCID: 0000-0002-0641-0137

MAKALE BİLGİSİ

Makale Geçmişi:

Başvuru tarihi: 7 Nisan 2023

Kabul tarihi: 17 Haziran 2023

Anahtar Kelimeler:

Suriyeli,

Göç,

Entegrasyon,

Dinî grup,

Haznevî Tarikatı.

ARTICLE INFO

Article History:

Received: April 7, 2023

Accepted: June 17, 2023

Keywords:

Syrian,

Migration,

Integration,

Religious group,

Haznawi Order.

ÖZ

2011 yılında başlayan ve "Arap Baharı" olarak adlandırılan olaylar Suriye'de bir iç çatışmaya neden oldu. İç çatışma neticesinde milyonlarca insan ülkelerini terk etmek zorunda kaldı. Yaşanan göçten etkilenen ülkeler arasında Türkiye kuşkusuz ilk sırada yer aldı. Göç sadece basit bir nüfus hareketi değildir. Göç ile birlikte birçok problem ve de bir yaşam tarzı yeni yerleşim alanlarına taşınır. Dolayısıyla yerli halkla göçmen nüfus arasında gerilime neden olabilecek ekonomiden, kültüre, eğitimden sosyal yaşama kadar çeşitli konularda çözüme kavuşturulması gereken sorunlar ortaya çıkar. Bu problemlerin giderilmesi toplumsal huzur ve entegrasyon açısından son derecede önem arz eder. Bu aşamada din ve din temelli sivil toplum kuruluşları önemli roller üstlenmektedir. Devletten bağımsız niteliği ve gönüllülük esasına dayanması dolayısıyla sivil toplum örgütü kategorisinde değerlendirilebileceğimiz dinî grup, benzer amaç ve normlara sahip, aralarında gerek maddi gerekse manevi dayanışmanın bulunduğu ve sıcak, yakın ilişkilerin görüldüğü insan birlikteliğidir. Dinî gruplar yekpare bir görünüme sahip değildir. Kendi içlerinde farklı şekilde kategorileştirilebilmektedir. Dinî grupların bir çeşidi de tarikatlardır. Söz konusu tarikatlardan biri de Nakşibendîliğin Halidî koluna mensup Haznevî tarikatıdır. Bu makale Türkiye'deki Suriyeli sığınmacıların Türk toplumuna entegrasyon sürecinde Haznevî tarikatının rolüne odaklanmaktadır. Nitel yönteme dayanan çalışmada mülakat tekniğiyle veriler elde edildi. İçerik analizine tabi tutulan veriler kategorileştirilip yorumlandı. Kültürel entegrasyonda din ve dinî grupların önemine dikkat çeken makalenin meseleye bilimsel açıdan bakılması hususunda katkı sunması beklenmektedir.

ABSTRACT

Starting in 2011, the so-called "Arab Spring" led to an internal conflict in Syria. As a result of the civil conflict, millions of people had to leave their country. Turkey undoubtedly ranked first among the countries affected by the migration. Migration is not just a simple population movement. With migration, many problems and a way of life are carried to new settlements. Therefore, problems arise that may cause tension between the local people and the immigrant population, which need to be solved in various issues ranging from economy, culture, education to social life. The elimination of these problems is of utmost importance for social peace and integration. At this stage, religion and religion-based non-governmental organisations play important roles. Religious groups, which can be considered as non-governmental organisations because they are independent from the state and based on the principle of voluntariness, are human unity with similar goals and norms, where there is both material and spiritual solidarity between them and warm, close relationships are observed. Religious groups do not have a monolithic appearance. They can be categorised differently within themselves. One of the types of religious groups is orders. One of these orders is the Haznevî order, which belongs to the Khalidi branch of Naqshbandism. This article focuses on the role of Haznevî order in the integration process of Syrian asylum seekers in Turkey into Turkish society. In this qualitative study, data were obtained through interview technique. The data subjected to content analysis were categorised and interpreted. The article, which draws attention to the importance of religion and religious groups in cultural integration, is expected to contribute to the scientific perspective on the issue.

EXTENDED ABSTRACT

This article focuses on the function of the Haznawi order, which is of Syrian origin and has activities in Syria and is one of the influential religious groups in Turkey, especially in the Southeast, in the process of integration of Syrian asylum seekers in Turkey to Turkish society. What is the role of the Haznawi order in the integration of Syrian asylum seekers to Turkish society constitutes the main problem of the research. In our study, it is tried to reveal whether the activities of Haznevi order as a religious group contribute to the harmonious coexistence of Turkish society with asylum seekers. It is thought that the study will contribute to sociological research in terms of understanding the place of non-governmental organisations, especially religious groups in society, evaluating their activities and taking a closer look at the Haznevi order scientifically. The research field consists of madrasas belonging to the group in the centre of Gaziantep. Qualitative method was adopted in the study and interview technique was used as a data collection tool. We were able to interview two authorised people in the group from whom we could obtain reliable information, and we also conducted a group interview with other muderris, one of whom was Syrian, in the madrasah we went to for the interview. In a way, this group interview confirmed the data we obtained. Since it was believed that the data would be repeated and the group expressed this opinion, it was not necessary to interview more people. The participants were interviewed with a structured interview form, the data were subjected to content analysis, categorised and interpreted.

As of today, Syrian asylum seekers, whose numbers are expressed in millions, are trying to hold on to life again in Turkey, which they have made their home. For this asylum seekers, asylum seekers have various needs and problems such as shelter, language, work, education and health. As long as the needs of the asylum seekers are not met and their problems are not solved, it seems difficult for them to integrate with the Turkish society. In other words, meeting the needs of asylum seekers is extremely important for ensuring peace in Turkey. Undoubtedly, there is significant support from the state in meeting the basic needs of Syrian asylum seekers and in the cultural integration phase. In addition to the state, non-governmental organisations, more specifically religious groups, can play an active role in meeting the needs of asylum seekers through their various activities and support.

One of the religious organisations is sufi orders. Under the leadership of a guide, the members of the order, who are united with religious feelings, aim for spiritual purification and ascension. In addition to this function, orders, which guide the individual in the process of inner enlightenment, also carry out social activities. For example, orders can attract the attention of various segments of society with their close, sincere unity and material aid activities in rapid social changes and provide the trust needed by individuals. Orders can play an effective role in calming the tension experienced by people who migrate from the village to the city during the urbanisation process. They can mediate in holding on to urban and social life as respected individuals and in conveying their demands to various authorities. One of the areas in which tariqas play an important role is in meeting the various needs of asylum seekers who come to the country later. The orders help asylum seekers to integration to their new settlement areas and to have a peaceful coexistence with the local society through their contributions in meeting the needs of education, health, housing, employment, etc. that asylum seekers need. Again, orders mediate the gathering of different groups in the society in their own places and facilitate their integration.

Millions of Syrian asylum seekers are trying to re-establish a foothold in Turkey, which they have made their home. Asylum seekers have to face various problems such as housing, health, finding a job and making a living, education, language learning in the process of getting used to their new place and integrating with the Turkish society. The solution of these problems is of vital importance for the peaceful coexistence of both communities. In addition to the important contribution of the state in meeting the basic needs of asylum seekers and cultural integration, non-governmental organisations also play a significant role. Non-governmental organisations, more specifically religious groups, can meet the spiritual and cultural demands of people such as religious and language education, but they can also help with material issues. On the other hand, religious groups can also become a place where differences meet. From all these perspectives, it is understood that religion-based civil society organisations have an undeniable contribution to the cultural integration process. Of course, integration is a multifaceted and complex phenomenon. It should be handled in all its dimensions.

Giriş

Bu çalışmada Suriye kökenli ve Suriye’de faaliyetleri bulunan ayrıca Türkiye’de özellikle de Güneydoğu’da etkili dinî gruplarından biri olan Haznevi tarikatının, Türkiye’deki Suriyeli sığınmacıların Türk toplumuna entegrasyon sürecindeki işlevi konu edinilmektedir. *Suriyeli sığınmacıların Türk toplumuna entegrasyon sağlamalarında Haznevi tarikatının rolü nedir?* sorusu araştırmanın temel problemini teşkil etmektedir. Makalemizde, dinî bir grup olarak Haznevi tarikatının faaliyetlerinin, Türk toplumunun sığınmacılarla uyumlu birlikteliğine katkı sağlayıp sağlamadığı ortaya konulmaya çalışılmaktadır. Sivil toplum kuruluşlarının, özelde dinî grupların toplumdaki yerinin anlaşılması, faaliyetlerinin değerlendirilmesi ve Haznevi tarikatına bilimsel olarak daha yakından bakılması açısından incelemenin sosyolojik araştırmalara katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Araştırma sahasını Gaziantep merkezde bulunan gruba ait medreseler teşkil etmektedir. Çalışmada nitel yöntem benimsenmiş olup veri toplama aracı olarak mülakat tekniğinden yararlanılmıştır. Sağlıklı bilgiler edinebileceğimiz grup içinde yetkili iki kişi ile mülakat yapılabilmiş, ayrıca mülakat için gittiğimiz medresede biri Suriyeli olan beş civarında diğer müderrislerle de topluca bir görüşme gerçekleştirilmiştir. Bu grup görüşmesiyle bir bakıma elde ettiğimiz veriler teyit edilmiştir. Verilerin tekrarlanacağı kanaatinin oluşması ve grup tarafından da bunun ifade edilmesi dolayısıyla daha fazla kişi ile mülakata gerek duyulmamıştır. Yapılandırılmış bir görüşme formu ile katılımcılarla görüşülmüş, veriler içerik analizine tabi tutulmuş, kategorileştirilip yorumlanmıştır.

Kavramsal Çerçeve

Göç ve Entegrasyon

Birey ya da toplu olarak insanlar tarih boyunca coğrafi, ekonomik, kültürel, siyasal, sosyal nedenlerden ötürü kendilerini daha güvende hissedebilecekleri ve daha iyi yaşam koşullarına sahip olabilecekleri yerlere doğru hareket etmiş, yeni yaşam alanlarına yerleşmişlerdir (Ünal, 2014, s. 66). Ancak göçle birlikte yeni problemler ortaya çıkabilmektedir. Öncelikle göçmenler barınma ve beslenme gibi temel ihtiyaçlarını karşılamalıdır. Diğer yandan göçmenler kendi kimliklerini korumak zorunda kalabilmektedir. Çünkü göç neticesinde farklı etnik, sosyal ve kültürel özelliklere sahip gruplar bir araya gelebilmektedir. Dolayısıyla göç bir yönüyle hayatta kalma çabası iken bir başka açıdan toplulukların kendi kültürlerini sürdürme gayretidir (Ateş & Yavuz, 2017, s. 1296).

İki farklı kültüre sahip topluluğun birlikteliği söz konusu olduğunda entegrasyon konusu gündeme gelmektedir. Entegrasyon yabancıların kendi kültürel kimliklerini koruyarak ekonomik, sosyal ve siyasal yaşama dâhil olmalarıdır (Özgüler, 2018, s. 2). Türkçe’de “entegrasyon” veya “bütünleşme” olarak çevrilen entegrasyon kelimesi, sadece bir ülkenin kültürüne adapte olmayı değil, bir bütün olarak toplumsal yapısına katılmayı içerir. Ancak sosyal entegrasyon yalnızca yabancı göçmenlerin gayretleriyle gerçekleşecek bir olay değildir, ev sahibi toplumun da bu yönde çabalarını gerektirmektedir (Sadoğlu, 2017, s. 162). Toplumsal entegrasyon, ev sahibi topluluk ile göçmenlerin görev ve sorumluluklarını içeren, birbiriyle ilişkili ekonomik, kültürel ve yasal boyutlara sahip bir kavramdır. Göçmenler kendi kültürel kimliklerini muhafaza ederek yerel halkla entegrasyon sağlamaya, yerel halk da kurumlarıyla beraber göçmenleri kabullenmeye ve onların ihtiyaçlarını gidermeye gayret göstermelidir (Çağlar & Onay, 2015, s. 56). Entegrasyon göçmenlerin yeni topluma alışmaları ve ayrımcılıkla karşılaşmamalarıdır. Entegrasyonun temel amacı göçmenlerin en az yerli halk kadar toplumun üyesi olmalarıdır. Entegrasyon ile göçmenler eğitimden işe kadar bütün alanlarda katılım sağlayabilir hâle gelir (Özgüler, 2018). Ancak toplumsal entegrasyonun önüne ciddi engeller çıkabilmektedir.

Göç farklı toplulukların karşılaşmasını içeren bir eylemdir. Bu nedenle göç ekonomik problemlerin yanı sıra kültürel ve sosyal yeni sorunlar doğurabilmektedir. Göçmenlerin yaşamlarını sürdürebilmek için barınma, beslenme, iş gibi temel ihtiyaçlarını gidermeleri ve yeni çevreye ve topluma uyum sağlamaları gerekmektedir. Ortak inanç, dil ve yaşam tarzına sahip toplulukların karşılaşmalarında entegrasyonla ilgili daha az sorunlar görülürken farklı dil, kültür ve geleneğe, değerlere sahip topluluklar arasında çeşitli gerilimlere neden olabilecek entegrasyona dair problemler görülebilmektedir. Göçmenler kendi hayat tarzlarını, kültürlerini bir anda terk edemeyecekleri gibi korumak da ister. Göçmenler, kendi kültürlerini sürdürme çabaları ve farklı sosyal kimlikleri dolayısıyla dışlanma, toplumsal mesafe, önyargı gibi olumsuz tutumlarla yüzleşebilmektedir. Yerel halk göçmenleri kendi kültürleri ve etnik yapıları için tehdit olarak değerlendirebilmektedir. Bu durum toplumsal entegrasyonu güçleştirmektedir. Neticede farklı etnik kökenden gelen ve farklı kültüre sahip birey ve topluluklar bir araya geldiklerinde aralarında birtakım sorun ve çatışmaların yaşanması ihtimal dâhilindedir. Göçmenlerin ötekileştirilmesi, düşük ücretle çalıştırılması, yerel halkın göçmenleri işsizliğin, ev fiyatları ve kira bedellerindeki artışın nedeni ve her anlamda bir yük olarak görmesi uyum içerisinde bir arada yaşamayı engellemektedir (Ateş & Yavuz, 2017). Diğer bir ifade ile iş gücü piyasalarından doğan gelir dağılımındaki adaletsizlik, ücret farklılıkları, istihdam olanaklarının yetersizliği, piyasa ekonomisinin küreselleşmesi gibi ekonomik faktörlerin (özellikle iş bulma ve sığınma talebiyle yapılan göçte) yanı sıra kimlik sorgulama süreci, daha iyi yaşam standardı edinme ve toplumda saygınlık talebi, düşük stres ortamında yaşama ve karmaşadan uzaklaşma gayreti gibi toplumsal faktörler iki toplumun bir arada yaşamasını ve kaynaşmasını zorlaştıran nedenler olabilmektedir (Akıncı, Nergiz, & Gedik, 2015, s. 80).

Kitlesel göç her zaman bir uyumsuzluk ve çatışma potansiyeline sahiptir. Farklı kültürlerin aynı topraklarda bir hayatı beraber sürdürmesi kolay değildir. Göçmenlerden kaynaklanan siyasi, ekonomik ve kültürel bazı sorunlar entegrasyonun önünde engel teşkil etmektedir. Ev sahibi toplumda genel anlamda yabancı göçmenlerin kabul görmemesi de uyumsuzluğa neden olur (Sadoğlu, 2017). Göçmen topluluğunun geçmişi ve kültürü ile ilgili olumsuz önyargılar da onların kabul görmelerini ve uyum sağlamalarını engellemektedir (Özgüler, 2018, s. 3). Ülkede siyasi partiler arasında göçmenlere yönelik uygulanacak politikalarda uzlaşımın sağlanmaması, yerli halkın güvenlik endişeleri, işgücü piyasasındaki rekabet gibi problemler yabancı göçmenlerin entegrasyonunda karşılaşılan engellerdir (Sadoğlu, 2017, s. 163). Ancak çok kültürlülüğün yer edindiği toplumlarda entegrasyon sorunu daha kolay aşılabilmektedir.

Farklı kültürlerin bir arada bulunması çok kültürlülük ile ifade edilmektedir. Çok kültürlülüğün olumlu ve olumsuz yönlerinden söz edilebilir. Olumsuz sonuçları olarak insanlar kimlik bunalımı yaşayabilir, kabullenememe gibi sorunlar ortaya çıkabilir. Farklı kültüre, dile sahip toplulukların birlikteliği toplulukların birbirlerinin kültür ve değerleri hakkında yargılamaya, azınlık grup üzerinde baskıya neden olabilir. Olumlu tarafı itibarıyla çok kültürlülük, yeni fırsatların doğmasına, bakış açılarının zenginleşmesine, farklı değer ve inançları tanımaya, evrensel değerlere ulaşmaya, farklılıklara saygı göstermeye katkı sunabilir (Rodoplu, 2014). Göçmenlerle yerli halkın birlikteliği kültürleşme ile sonuçlanabilmektedir. Kültürleşme, başka kültürden birey ve toplulukların, diğer bir kültür ile sürekli ilişki ve etkileşimi neticesinde topluluklardan birinin diğerinin kültürel öğelerini benimsemesi durumu olarak tanımlanır (Çağlar & Onay, 2015, s. 46). Bu da toplumların kültürel anlamda zenginleşmesi anlamına gelmektedir.

Netice itibarıyla göçmenlerden kaynaklanan toplumsal, kültürel, siyasi ve ekonomik problemlerin en önemli çözüm yöntemi olarak görülen entegrasyonun; kültürel, siyasi, idarî,

ekonomik boyutları söz konusudur (Sadoğlu, 2017, s. 162). Göçmenler üretimde yer aldıkları ve vergi ödedikleri zaman ekonomiye katkıda bulunmuş olurlar. Ekonomiye katkı sağlamaları ve yasalara göre hareket etmeleri onların sisteme entegre olduğu anlamına gelir. Göçmenlerin ev sahibi halkın dilini öğrenmeleri, onlarla iletişimi sürdürmeleri ve kültürüne uyum sağlamaları da sosyal entegrasyonun gerçekleştiğini gösterir. Kültürel entegrasyonun¹ temini için göçmenlerin eğitim, sağlık hizmetleri, kamu politikalarına erişim, işgücüne katılım gibi hususlarda ev sahibi toplulukla aynı haklara sahip olmaları gerekmektedir (Ateş & Yavuz, 2017).

Türkiye'ye sığınan göçmenler kentlerde sosyal dışlanma, ayrımcılık, ırkçılık, yabancı düşmanlığı, ötekileştirme, kayıt dışı çalışma, yoksulluk gibi sorunlarla karşılaşabilirler (Ünal, 2014, s. 68). Muhtemel bu sorunların aşılması Türk toplumunun Suriyeli sığınmacılarla ilgili algısı ve devletin yanı sıra sivil toplum örgütlerinin tutumu ile yakından ilgilidir.

Toplumsal Entegrasyonda Sivil Toplum Kuruluşlarının Rolü

Türkiye'de birçok dayanışma ağı, inanç temelli kuruluşlar, insan hakları örgütleri, meslek odaları, sendikalar, yardım kuruluşları gibi oluşumlar ve toplumsal hareketler Suriyeli sığınmacılara yardımcı olmaya çalışmakta ve genel anlamda olumlu bir tutum sergilemektedirler. Göçmenlerin entegrasyonları, toplumsal kabulü, haklarının korunması, yerleştirilmeleri, onlara vatandaşlık verilmesi gibi söylem ve siyasetin çoğu devletle ve bir o kadar da sivil toplumla ilgilidir. Göçmen ve STK'lar arasındaki ilişkinin tartışılması, STK'lar üzerinden göçmenler konusunun irdelenmesi toplumsal hayatın anlaşılması ve STK'ların ortak ya da karşı söylem üretme potansiyellerinin görülmesi açısından dikkate değerdir (Şenses, 2020, s. 56).

Türkiye'de çeşitli alanlarda faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşları bulunmaktadır. Hak ve ihtiyaç temelli olarak kategorileştirebileceğimiz bu STK'lar birçok alanda yürüttükleri önemli etkinliklerle bireylerin ve toplumun sorun ve ihtiyaçlarına cevap üretme gayretindedirler. Sadece olağan koşullarda değil, beklenmedik toplumsal olay ve değişimlerde de STK'lar gerektiğinde inisiyatif olarak ve sorumluluk üstlenerek ortaya çıkan problemlerin çözüme kavuşturulmasında önemli bir çaba sarf edebilmektedirler. Yakın zamanda da Türkiye olarak STK'ların önemin gördük. Türkiye'de 6 Şubat 2023 tarihinde yaşadığımız Kahramanmaraş merkezli deprem sonrasında irili ufaklı birçok sivil toplum kuruluşu harekete geçti. STK'lar afet sonrası insanların hayatlarının normale dönmesinde, günlük hayatın olağan seyrinde devam etmesinde, yaşanan psikolojik travmanın atlatılmasında dikkat çeken faaliyetler ortaya koydular. STK'ların gönüllülük esasına dayanması da onların alanda daha etkin olmalarını sağladı.

STK'lar benzer rolü göç konusunda üstlenmektedirler. Suriye iç savaşı ile birlikte milyonlarca insan Türkiye'ye akın etti. Bu insanlar beslenme, barınma, iş, sağlık, eğitim, dil gibi birçok ihtiyaç ve problemi beraberlerinde getirdi. STK'lar yurtlarını terk edip göçmen konumuna gelen insanlara beslenme, barınma, istihdam, sağlık ve eğitim gibi hususlarda yardımcı olmaya ve onların sorunlarını gidermeye çalışmaktadırlar. Diğer bir ifade ile STK'lar göçmenlere gerek danışmanlık yaparak ve gerekse sosyal, ekonomik, kültürel alanlarda hizmetlerde bulunarak onların problemlerini azaltmaya gayret etmektedirler (İnce, 2019, s.

¹ Kültürel entegrasyon, bir yönüyle göçmenlerin yerli halkın değerleriyle, normlarıyla, davranış biçimleriyle uyumlu hâle gelmesi, diğer yönüyle de yerel halkın göçmenlerin kültürlerini kabullenmeleridir (Martikainen, 2010).

3775). STK'lar göçmenlere yönelik faaliyetleri ile göçmenlerin hayat standartlarını yükseltmeye, kendi sorunlarının üstesinden gelebilecek donanımlarını artırmaya, kendi kendilerine yetebilecek düzeye gelmelerine yardımcı olmakta, toplumsal entegrasyonlarını kolaylaştırmaktadırlar (Arıkin & Altun, 2021, s. 113).

Göçmenlerin yeni yerleştikleri topraklardaki halk ile kültürel ve sosyal anlamda entegrasyon sağlamadan birlikteliği zordur. Türkiye'de STK'lar göçmenlere yönelik yürüttükleri faaliyetlerle göçmenlerin Türk toplumu tarafından kabulünü ve onların Türklerle uyumlu birlikteliğini hızlandırmakta, kolaylaştırmaktadır (Kalaycı, 2016, s. 3). Kuşkusuz göçmenlerle ilgili öncelikli sorumluluk devlete düşmektedir ve bu çerçevede merkezî ve yerel yönetimler göçmenlerin ihtiyaçlarını gidermeye çalışmaktadırlar. Türkiye'ye giriş ve yerleşme, çalışma izni gibi hususlar merkezî yönetimlerin sorumluluğundadır. Yerel yönetimler de göçün sosyal ve kültürel boyutunda, toplumsal entegrasyon, eğitim, istihdam gibi hususlarda önemli katkılar sağlamaktadır (Daoudov, 2015, s. 4). Hâsılı göçmenler devletin sağladığı hizmetlerden yararlanmaktadırlar. Ancak göçmenlerin ihtiyaçlarının karşılanması konusunda resmî kurumların imkânlarının sınırlılığı STK'ları harekete geçirmektedir. Göçmenlerin kültürel uyumsuzluk, ayrımcılık, dışlanma, haksızlığa uğrama gibi sorunlarla baş etmeleri, eğitim, dil öğrenme, iş edinme, güven temini gibi ihtiyaçlarını karşılamaları gerekmektedir. STK'lar sosyal, ekonomik, hukuki, kültürel alanlarda ortaya koydukları etkinliklerle göçmenlere yardımcı olmaya çalışmakta, toplumsal kabul ve entegrasyonda önemli bir görevi yerine getirmektedirler. STK'ların bürokrasiden ve siyasetten bağımsız özellikleri göçmenlerin onları tercihlerinde ve onlarla daha kolay ve doğrudan iletişim kurmalarında etkili olmaktadır (Akman, 2018).

Türkiye'de göçmenlere yönelik faaliyette bulunan STK'lar "hak temelli" ve "ihtiyaç temelli" hizmete yoğunlaşmaktadırlar. Toplumsal problemlerin teşhisi, demokratik ilke ve kurumların güçlendirilmesi, sosyal hizmetlerin görülmesi ve kaynak mobilizasyonunu sağlamak hak temelli STK'ların faaliyetleri arasında sıralanabilir. Hak temelli hizmet; göçmenlerin ihtiyaçlarını gidermekten ziyade onların aktör olarak güçlendirilmesini ve demokratik katılımını içermektedir (Sezik, 2017). Ancak Türkiye'de gerek devlet ve gerekse de inanç temelli SKT'lar çoğunlukla ihtiyaç temelli hayırseverlik faaliyetlerinde bulunmaktadırlar (Mackreath & Sağınç, 2017, s. 15).

Suriyeli sığınmacılarla ilgili faaliyette bulunan STK'lara yakından bakıldığında inanç temelli STK'ların daha aktif bir rol oynadığı görülmektedir (V. Çelik & Pekkuçükşen, 2018, s. 1278). Suriyeliler Türkiye'ye geldiklerinden bu yana "Muhacir" olarak kabul görmüş ve dinî bir sorumlulukla onlara kucak açılmış, yardım edilmiştir (Dal, 2022, s. 100). IGAM'ın (İltica ve Göç Araştırmaları Merkezi) 2013 tarihli raporu da Türkiye'deki çoğu STK'nın meseleye din kardeşliği üzerinden baktığını ortaya koymuştur (Çorabatır & Hassa, 2013). Yine Murat Erdoğan'ın konu ile ilgili hazırladığı raporda Suriyeli sığınmacılara inanç temelli STK'ların daha çok destek verdiği sonucuna ulaşılmıştır (Erdoğan, 2014).

Suriyeli Sığınmacılar: Toplumsal Entegrasyon ve Din

2011 yılında Suriye'de yaşanan iç çatışma dolayısıyla milyonlarca insan Türkiye'ye akın etti. Günümüzde Türkiye'deki Suriyeli sığınmacıların sayısı hâlâ milyonlarla ifade edilmektedir. Gerek Suriyeli sığınmacıların ve gerekse de Türk halkının bu aşamada üstesinden gelmeleri gereken birtakım sorunlar bulunmaktadır. Göç basit bir yer değiştirme eylemi değildir. Göç ile birlikte sosyal, ekonomik ve siyasal bazı problemler doğmaktadır. Göçmenler öncelikle barınma, çalışma, yerli halkın dilini öğrenme ve eğitim gibi sorunlarla baş etmelidirler. Göçmenlerin aşması gereken sorunlardan biri de yerel halk ile bütünleşme ve kültürel entegrasyon sürecidir. İki toplumun huzur içerisinde yaşayabilmesi için Türk halkının

da ortaya çıkan bu yeni durumu olumlu karşılması ve bu yeni duruma ayak uydurabilmesi gerekmektedir.

Toplum bir ilişkiler yumağıdır. Toplumda gerek bireysel ve gerekse de grupsal düzlemde ilişkilerin gerçekleşmesi etkileşim anlamına da gelmektedir. Toplumdaki etkileşim biçimlerinden biri olarak karşımıza sosyal süreçler çıkmaktadır. Belli başlı sosyal süreçler çatışma, iş birliği, karşıtlık, özümseme, rekabet ve uyarlanmadır. Sosyal süreçleri bağlayıcı ve ayırıcı süreçler şeklinde kategorileştirebiliriz. Benimseme, uyarlanma ve iş birliği bağlayıcı süreçlerdir. Karşıtlık, rekabet ve çatışma ise ayırıcı süreçlerdir. Bağlayıcı süreçler adalet ve sevgiye dair toplumsal erdemleri, ayırıcı süreçler ise haksızlık ve nefret ile ilgili sosyal olumsuzlukları ifade eder (Fichter, 2015). Bu bağlamda Suriyeli sığınmacılar ile Türk toplumunun çatışmadan uyum içerisinde yaşayabilmesi uyarlanma, iş birliği ve benimseme gibi bağlayıcı süreçlerle yakından ilgilidir.

Toplumsal entegrasyon bir topluluğun temel niteliklerini kaybetmeden yeni bir bütün hâline gelmesidir ve göç eden topluluk kendi kimliklerini, kültürel veya sosyal davranış biçimlerini koruduğu için asimilasyondan farklıdır. Toplumda farklı kesimler arasında ekonomik, sosyal, kültürel, hukuki ve siyasi hakların dengelenmesi, yeni davranış formlarının ortaya çıkması, sosyal mesafesinin kapanması, iletişim ve iş birliğinin görülmesi entegrasyon sürecine işaret eder. Bu bağlamda entegrasyon ekonomik, kültürel, sosyal ve politik olmak üzere 4 boyutta gözlemlenir. Göçmenlerin güvenlik, barınma, istihdam, sağlık, eğitim, toplumsal işbirliği gibi ihtiyaçlarının yanı sıra kültürel, sivil ve dinî haklarının karşılanması toplumsal entegrasyonun yolunu açar (Barın, 2021).

Toplumsal birlikteliğin devamı için uyum ve düzen önemlidir. Toplum birlikte yaşamın adıdır. Ancak bir araya gelen insanlar farklı arzuya, düşünceye ve yaşam tarzlarına sahip olabilir, çıkar çatışması yaşayabilirler. Değişik eğilimlerin bir arada uyum içerisinde yaşayabilmesi, çıkar çatışmalarının dengelenebilmesi ortak norm ve değerlerin inşa edilebilmesine bağlıdır. Toplumsal birliktelik için ortak norm ve değerler kadar toplumda hâkim kültüre uyum sağlamak da gerekli ve önemlidir. “Benzeşme” kavramıyla ifade edilen bu durum, bir toplumda farklı etnik kökene sahip olan insanların, kendi kültürel özelliklerinin bazılarını muhafaza etmeleriyle birlikte, herhangi bir dayatma olmaksızın sanki geçmişten bu yana aynı toplum üyeleriymiş gibi ilişki kurup devam ettirmeleridir (Arslanoğlu, 2012, s. 101). Suriyeli sığınmacıların Türk toplumu ile huzur içerisinde birlikte yaşayabilmesi ortak norm ve değerlere uygun davranmaları ve Türk kültürünü benimsemeleri ile mümkündür. Bu süreçte her iki toplumun ortak inancı olan din (İslamiyet) önemli rol üstlenir.

Göç aşamasında bireylerin düşünce ve eylemlerinde, kültürel yaşamda farklılaşmalar ve değişimler yaşanır. Göçmenin eski yaşam dünyasıyla geldikleri yeni coğrafyadaki kültür arasında bir etkileşim, uyum ve çatışma süreçleri doğar. Göçün yalnızca coğrafi manada demografik bir eylem olmadığı bilinmektedir. Göç mekânsal hareketliliğin yanı sıra kültürel etkileşimleri de içeren toplumsal bir eylemdir. Özellikle geniş bir kitle ile temsil edildiklerinde göçmenler yerel halk arasında hem fiziki hem de psiko-sosyal ve kültürel etkileşim ve geçişler cereyan eder. Bu bağlamda göçün insanların yaşamında sebep olduğu etkileşim öne çıkmaktadır. Bu aşamada göze çarpan bir diğer husus da dindir. Ortak inancı paylaşan göçmenler için din, göç sürecinde güvenli bir liman olarak belirmektedir. Göç ile doğan güven bunalımının atlatılmasında, göçmenlerin kendi toplumsal özelliklerini sürdürmelerinde ve göç ile ortaya çıkan gerilimin giderilmesinde din, hayati bir rol üstlenmektedir (Erkan, 2017, s. 9).

Göçmenlerin, yeni sosyo-kültürel bir ortamda kendi kimliklerini hem yeniden inşa edebilmeleri hem de koruyup sürdürebilmeleri için yararlandıkları önemli referanslardan biri de dindir. Göçmen topluluk din aracılığıyla kendisini ifade edebildiği gibi yine din ile meşruiyet

arayışına girebilmektir. Böylelikle din farklı etnik grupların kaynaşmasında önemli bir kaynak olarak belirlemektedir. Her ne kadar farklı bir geçmişe, örf ve âdete, yaşam tarzlarına sahip olsalar da değişik etnik gruplar aralarındaki ortak inanç ile tüm bu farklılıkların ötesinde bir birlik oluşturdukları bilincini taşırlar. Bu sayede aralarındaki farklılıklar hoşgörü ile karşılanır, birleştirici ortak değerler öne çıkar. İki farklı etnik grubun aralarındaki çelişkilerin din ile zaman içerisinde giderileceği inancı doğar.

Göç ile yeni bir toplumla karşılaşıldığında, bu aşamada din, göçmenler arasındaki toplumsal bağın korunmasında etkili bir faktör olmaktadır. Din, farklı bir toplumsal ortamdaki güç koşullarda bulunan göçmen için kendi etnik kültürlerinin muhafazasında dikkatleri toplamakta ve bir araya gelmeyi teşvik ettiği cemaat yapısıyla sanki bir dayanışma merkezi haline gelmektedir. Bu sayede din, göçmenlerin, yabancı bir toplumda kabul görme ve tutunma gayretlerinde gelenek, değerler ve aidiyet sistemine bağlı bir kültür adacığı inşa etmektedir. Göçün dağıtıcı etkileriyle karşılaşan bazı göçmen topluluklar, bu kopmaları dinin birleştirici gücüyle bertaraf etmeye çalışırlar. Göçmenin daha önce deneyimlemediği, maruz kalmadığı belirsizliklerin, güvensizliklerin ve risklerin giderilmesi, dinin imkân tanıdığı alternatif yorumlar ve cemaatleşme ile olanaklı hale gelir. Bir anlam sistemi ve güvenlik referansı olarak din, göçmenlerin yeni yaşamlarında maruz kaldıkları gündelik problemlerine karşı kişi için kutsal, korunaklı bir alan teşkil eder. Bundan ötürü din, göç aşamasında göçmenlerin yeni hayatlarına tutunabilme gayretlerinde önemli bir zemin olur. Birbirinden uzaklaşmış kişileri ya da topluluğu kendi etrafında birleştirmede etkili bir öge olarak dikkat çeker (Erkan, 2017, s. 9).

Toplumsal entegrasyonun sağlanmasında dinî gruplar işlevsel olabilmektedir. Dinî gruplar eğitim, sosyal ve ekonomik yardım faaliyetleri ile toplumsal bütünleşmeye katkı sunarlar. Özellikle gerçekleştirdikleri eğitim ve yardım faaliyetleri ile gerek yerel halkın gerekse de göçmenlerin ilgi odağı haline gelirler. Böylelikle dinî gruplar göçmenlerin hem kendilerinin bir araya gelmelerine hem de yerel halkla kaynaşmasına, kamusal alanda temsil edilmesine, diğer gruplarla iletişim ve iş birliği kurmasına aracılık ederler. Dinî gruplar sahip olduğu sosyal ağ aracılığıyla göçmenlerin barınma, eğitim, istihdam, sağlık gibi ihtiyaçlarının karşılanmasında, ilgili mercilere taleplerinin iletilmesinde etkin rol üstlenebilmektedirler.

Dinî Bir Grup Olarak Tarikatlar

Sosyal grup, ortak amaç, değer, ilgi ve normlara sahip, karşılıklı görev ve sorumluluklar üstlenen bireylerin fark edilebilir, örgütlenmiş ve devamlı beraberliğidir. Grup, “birbirleriyle ilişkide olan insanlar” olarak da tanımlanabilir (Fichter, 2015, ss. 61, 63). Sosyal gruplar resmî ya da gayriresmî şeklinde sınıflandırılabilir gibi grup üyeleri arasındaki ilişki ve iletişim bakımından birincil ve ikincil gruplar şeklinde de tasnif edilebilir.

Birincil grup, sıklıkla yüz yüze ilişki kuran, dayanışma duygusuna sahip, ortak sosyal değerlere içtenlikle bağlı kişilerin yakın birlikteliğidir: aile, arkadaş grubu, dinî grup gibi (Fichter, 2015, s. 71). Birincil grup üyeleri arasında yıkıcı bir rekabet bulunmaz (Arslanoğlu, 2012, s. 86). İkincil grup ise üyeler arasındaki ilişkilerin oldukça resmî, seyrek kurulduğu, geniş ve fakat daha gevşek örgütlenmiş sosyal birimlerdir (Fichter, 2015, s. 70): dernekler, kulüpler, siyasal partiler, bürokratik organizasyonlar ve müşteri-satıcı arasındaki ilişkiler gibi (Arslanoğlu, 2012, s. 87).

Dinî grupları doğal dinî gruplar ve dinden doğan (sırf dinî) gruplar şeklinde kategorileştirmek mümkündür. Doğal dinî gruplar, din dışı gerekçelere yaslanan, dinî grubun ortaya çıkmasından önce varlık kazanan bir takım sosyal grupların zamanla dinî birlikteliğe dönüşmeleridir. Kan, komşuluk, arkadaşlık gibi bağlara dayanan bu gruplar, aynı zamanda dinî bir niteliğe bürünmekte ve bu sayede aralarındaki bağ daha da güçlenmektedir. Aralarındaki bağın sadece dine dayandığı gruplara ise sırf dinî gruplar denir. Ümmet, mezhepler, tarikatlar,

kardeşlik toplulukları, kiliseler ve yeni dinî hareketler gibi sosyal birimler sırf dinî gruba örnek olarak verilebilir (Ayas, 2012, s. 22). Sırf dinî gruplardan biri de tarikatlardır.

Rehberlik eden bir liderin etrafında şekillenen tarikatlar nispeten daha küçük ölçekli örgütlenmelerdir, “doğru yolu” bulmayı ve o yolu izlemeyi gaye edinmişlerdir, çevrelerindeki toplumdaki kendi topluluklarına taraftar kazanma peşindedirler. Tarikat üyeleri, toplumun mevcut durumundan yakınırlar. Tarikatların çoğunda resmî görevli bulunmaz ya da çok azdır, tüm üyeler birbirine denk katılımcı olarak görülür. Tarikat üyelerinin çoğunluğu, inançlarını daha da ileriye götürmek maksadıyla tarikata etkin olarak katılan kişilerden oluşur, çok küçük bir kısmı ise bir tarikata doğar (Giddens, 2005, s. 535).

Kuşkusuz tarikatlar dinin yayılmasında ve yaşanmasında etkin rol oynamışlardır. Ancak günümüzde farklı işlevleriyle de tarikatlar dikkat çekmektedir. Özellikle modernleşme ile birlikte ortaya çıkan gerilimi yatıştırmada fonksiyonel öneme sahiptir. Göçler ve hızlı sosyo-ekonomik değişimler bireylerde sosyal güvensizliğe ve değerler düzeyinde de anomiyeye neden olmuştur. Geleneksel değerlerin erozyona uğradığı ve dolayısıyla toplumsal kimliklerin tahrip edildiği duygusuna kapılan ve bu yeni duruma ayak uydurmada zorlanan kimseler için tarikatlar hem kimlikleri koruma aracı hem de hiç huzuru yakalama, umut ve güven ortamları olarak görülmüştür (Kurt, 2017, s. 180).

19. yüzyılda Avrupa’da ekonomik, sosyal ve siyasal değişmelerin etkisiyle meydana gelen sanayileşme/modernleşme süreci toplumsal yapıyı sarsmış ve cemaat tarzı ilişkileri zayıflatmıştır. Geleneğe özgü değerler yerini seküler değerlere bırakmıştır. Bu durum insanları olumsuz etkilemiş, ancak buna karşı modern kentlerde sıcak, samimi ilişkilerin cereyan ettiği alternatif yaşam adacıkları oluşmuştur (Efe, 2013, s. 85). Ara form ya da tampon mekanizma olarak da isimlendirebileceğimiz bu ikincil yapılar kente göçen ve orada tutunmaya çalışan kimselerin kente uyum sağlamalarında, iş, konut ve benzeri temel ihtiyaçlarının giderilmesinde önemli roller üstlenmiş hem bir sosyal ve ekonomik dayanışma hem de önemli bir sosyalleşme aracı olarak dikkat çekmiştir. Kentin kendine özgü koşulları içerisinde yeniden biçim kazanan -dinî gruplar, tarikat gibi- cemaat tarzı bu yapılar adeta bir sosyal güvenlik mekanizması olarak işlev görmüşlerdir.

Tarikatlar bireyin manevi ihtiyaçlarını tatmin etmenin yanı sıra yerine göre bir protesto ögesi ve ekonomik, bireysel gelişmenin meşrulaştırıcı aracı olarak da önemli işlevler üstlenmiştir. Eğitim, ticaret, siyaset ve sanayi yoluyla mensuplarının statülerini geliştirmeye çalışıp onları birçok açıdan desteklemişlerdir. Bugün bazı tarikatların başarılı ve yaygın bir hareket olmasının temelinde, insanların bu ihtiyaçlarına örgütsel bir biçimde yeterince karşılık verebilme yeteneklerinin yattığı ifade edilebilir (Kurt, 2017, s. 161).

Nakşibendi Tarikatının Bir Kolu: Haznevilik

Nakşibendiyye, İslam coğrafyasında Kadiriyye’den sonra en yaygın tarikattır. Orta Asya’da zamanla Kübreviyye ve Yeseviyye gibi diğer tarikatların yerine geçmiş ve Arap yarımadası, Mağrib ve Aşağı Sahra Afrikası dışındaki İslam dünyasının neredeyse tamamına yayılmıştır (Algar, 2006, s. 335). XV. yüzyıl ve sonrasında Anadolu’da etkin bir şekilde yayılan Nakşibendiyye Osmanlı İmparatorluğu’nda ve de günümüz Türkiye’sinde en etkili tarikatlardan biri hâline geldi. Türkiye’deki Nakşibendî grupların çoğu Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdî’den (ö.1827) sonra Nakşibendî-Hâlidî adını alan kola mensuptur (Tosun, 2015).

Hâlidîliğin kurucusu Hâlid el-Bağdadî’dir. Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdî’nin müntesiplerine Hâlidîler denmektedir (Tosun, 2015, s. 651). Nakşibendî-Hâlidî tarikatının çoğunlukla faaliyette bulunduğu ve etkili olduğu coğrafyanın başında Anadolu ve Balkanlar gelmektedir. Hâlidîyye tarikatı Türkiye’de eğitim, öğretim, dinî hayat, basın, bilim ve sanat hayatı üzerinde

önemli etkiler bırakmıştır. Gümümüzde de Nakşibendiliğin Hâlidî koluna bağlı kimseler basın, yayın ve eğitim alanlarında çalışmalar yürütmektedir. Bu kolun mensuplarınca Türkiye’de kurulan vakıflar, yerel ve ulusal faaliyetlerini devam ettirmektedir (Uludağ, 1997).

Hâlidîyye tarikatı Kuzey Irak, Doğu Anadolu ve İran’ın Kuzey batısı, Kuzey Kafkasya, Hindistan, Afrika, Dağıstan gibi birçok bölgeye yayılır. Nakşibendiyye 18. yüzyılda Mevlânâ Hâlid Bağdâdî’nin halifeleri vasıtasıyla, Osmanlı coğrafyasında yayılma imkânı bulur ve de istikrar kazanır (Akyüz, 2015). Türkiye’nin sosyal, kültürel veya politik hayatında etkin olan Hâlidî tarikatına mensup gruplar şunlardır (Tosun, 2015, s. 675): İskender Paşa, Erenköy, Menzil, İsmail Ağa, İhlas Vakfı, Süleyman Efendi, Darende ve Hazneviyye tarikatı.

Şah-ı Hazne lakabıyla bilinen Ahmed el-Haznevî, 1887 yılında Suriye’nin Kamışlı şehrine bağlı, Türkiye sınırına yaklaşık otuz km. uzaklıkta bulunan Hazne köyünde doğdu. İlmî icazetinin ardından Haznevi, doğduğu yer Hazne’de ilmî faaliyetlere başlar. Medresesinde/dergâhında öğrencilerin ihtiyaçlarını kendisi karşılamaya çalışır. Yoksul insanlara da yardımda bulunan Haznevi, kendi müritlerinden ihtiyaçlarını karşılayamayacak kimselerin de bakımı üstlenir (Akyüz, 2015).

Şeyh Abdulkadir Hezanî’ye intisap eden Haznevi’nin tarikatı önceleri Suriye’nin kuzeyinde Kamışlı, Haseke, Halep civarında yayılır. Tarikatın faaliyetleri sadece Suriye ile sınırlı kalmaz. Tarikat, Türkiye’de özellikle de Güneydoğu’da etkili olur. Haznevi, bölgede farklı etnik ve dinî gruplar tarafından saygı görür, onların barış ve huzur içinde yaşamalarını teşvik eder (Candan, 2017).

Haznevi, medrese faaliyetlerinin yanı sıra tarikatın önemli merkezlerinden Tel-Ma’ruf’ta yetimhane yaptırır ve burada yetim çocukların ihtiyaçları karşılanmaya çalışılır. Medreselerinde Türkiye, Mısır, Irak, Lübnan, Ürdün, Afganistan hatta Avrupa gibi değişik coğrafyalardan gelen öğrenciler dersler okur (Çelik, 2017, s. 65). Farklı dil ve kültüre sahip talebeler eğitimlerini tamamlayarak kendi memleketlerine döner (Candan, 2017, s. 25).

Ahmed Haznevî’nin 1949 yılında vefatının ardından tarikatın başına değişik isimler geçer. Bu isimlerden Muhammed Mutâ Haznevî, 2011 yılında Suriye’de başlayan iç savaşla birlikte Türkiye’ye yerleşir. Özellikle Adana’da kendilerine ait tekkede faaliyetlerini sürdürür. Türkiye’nin farklı illerinde bulunan dergâhlarında da müntesipleriyle zaman zaman bir araya gelir. Muhammed Muta Haznevi, Türkiye’de olmasına rağmen Suriye’de bulunan medresedeki ilmî faaliyetlerle de ilgilenir. Suriye’nin Haseki kentine bağlı Tel-irfân beldesindeki medreselerinde, bin beş yüz civarında öğrenci eğitim görmekte ve her sene bu medrese, yüze yakın Kur’ân-ı Kerîm hafızını ve ilmî icazetini alan öğrenciyi mezun etmektedir (Akyüz, 2019, s. 124).

Araştırmanın Bulguları ve Yorumu

Siyasetin/Bürokrasinin Desteğini Sağlamaları

Göçün idaresinde öncelikli sorumluluk siyasetçi ve ilgili bürokratlara düşmektedir. Siyasetçi ve bürokratlar göçün neden olduğu sorunları çözüm için proje üretmek, göçe ilişkin geliştirilen politika ve stratejileri uygulamak, kurum ve kuruluşlar arasında gerekli koordinasyonu temin etmek gibi yükümlülükleri üstlenmektedir (Doğan, 2018, s. 127). Ancak göç kapsamlı bir olgu olduğu ve göçün yol açtığı sorunlar sadece devlet mekanizması ile ortadan kaldırılamayacağı için siyaset ve bürokrasi, bu sorunların çözümü ve toplumun uyumlu birlikteliği hususunda yardımcı olmaları için sivil toplum kuruluşları ile irtibat kurabilmekte, onları teşvik edebilmekte ve onlar arasında koordinasyonu da sağlayabilmektedir.

Suriyelilerin devletle ilgili işlerinde de onlara yardımcı olmaya çalışıyoruz. Suriyelilere ilk geldiği zamanlar devlet bürokrasisi daha çok yardımcı oluyordu. Ancak zamanla ve Suriyelilerin sayısının artması ile birlikte eskisi kadar ilgi göstermiyorlar, bürokrasi ağır işliyor (n1)².

Haznevi grubu Suriyeli sığınmacıların ihtiyaçlarının karşılanması ve sorunlarının çözümü için gerektiğinde devlet yetkilileri ve çeşitli devlet kurumları ile görüşmekte böylelikle yetkililerle sığınmacılar arasında köprü olmaktadır. Ancak sığınmacıların sayısının artması ve kalış sürelerinin uzamaları ile birlikte eski desteği bulamamaktadırlar.

Sığınmacıların ihtiyaçlarının karşılanmasında sadece devlet kuruluşları ile değil, ayrıca diğer sivil toplum örgütleri ile de iş birliği yapılması sığınmacıların topluma entegrasyon sağlaması için önemli bir adımdır.

Diğer Türk kökenli sivil toplum kuruluşları ile Suriyeliler için pek bir ortak etkinliğimiz yok. Ancak Suriyeli sivil toplum örgütleri ile irtibat hâlindeyiz. Onlarla bir araya geliyor, ortak eğitim faaliyetleri yürütüyoruz, Suriyelilerin bazı sorunları (–Nedir bu sorunlar? –Büyüyen, artan bir nüfus var, diğer yandan farklı kültürel gruplar var. O nedenle bir kültürel çatışma da yaşanıyor.) hakkında müzakerede bulunuyoruz. İl müftülüğü, Gaziantep'teki belediyeler de bu sürece katkı sağlıyor (n1).

Devletin kurum ve kuruluşlarının sığınmacılara birçok alanda önemli ölçüde desteklerinden söz edilebilir. Sivil toplum kuruluşlarının da hatırı sayılır katkıları göz ardı edilemez (Kuzu & Karadağ, 2020). Sığınmacılara yapılan desteğin gününbirlik bir yardımın ötesinde geniş çaplı bir projeye dönüşmesi için tarafların aktif bir sorumluluk üstlenmeleri, irtibat hâlinde olmaları gerekmektedir (Doğan, 2018, s. 144). Bununla birlikte Haznevi grubunun gerek devlet yetkilileriyle gerekse de diğer sivil toplum kuruluşları ile bu konuda irtibat kurması, bu süreçte önemli bir rol üstlenmesi kayda değerdir.

Sığınmacılara Ekonomik Yardımda Bulunmaları

Sığınmacıların en temel ihtiyaçları beslenme, barınma ve iş bulmadır. Göçün hem yerel halk hem de göçmen açısından bir kazanıma dönüşmesi, toplumsal barış, entegrasyon ve kaynaşma için sığınmacıların ekonomik ihtiyaçlarının giderilmesi gerekmektedir. Dinî gruplar, insanların ekonomik ihtiyaçlarını gidermek gibi bir amacı taşıyor olsalar da onların faaliyetleri toplumun farklı kesimlerinin bir araya gelmelerine, tanışmalarına yol açmakta ve bu sayede kişiler birlikte iş yapabilmekte, iş konusunda ihtiyaç duyduğu yardımı alabilmektedir. Sığınmacılar dinî grup aracılığıyla ihtiyaç duydukları maddi desteğin yanı sıra saygınlık gibi arayışlarını da bulabilmektedirler.

Burada tanışan Suriyeli ve Türkiyeli esnaf ortak iş yapıyor, Türkler Suriyelilere iş buluyor, onlara çeşitli meselelerde yardımcı olmaya çalışıyor (n1).

Eğitim faaliyetlerinin yanı sıra maddi yardım faaliyetlerimiz de oluyor. Bize ulaşan Suriyelilerin sorunlarını bir şekilde halletmeye çalışıyoruz. Maddi destek talebi ile yanımıza gelen çok sayıda Suriyeli var (n1)³.

Bizim dergâh ve medreselerimizde sadece Suriyeli sığınmacılar değil, Türkiye'de bu hizmetlere muhtaç olan insanlar da var. Kuşkusuz sığınmacılar bizleri atalarımızdan beri tanıdıkları için hizmetlerimize inanmakta ve bizlere itimat etmekte ve kendilerini emin ellerde his etmekte. Zaten onlara ve herkese yönelik olan hizmetlerimizin tamamı karşılıksız olarak devam ediyor (n2)⁴.

İstisnalar bir tarafa bırakılacak olursa; Türkiye'de bulunan Suriyelilerin çoğu genel olarak tüm varlıklarından kopup gelmişler. Aileleri dağılmış, maddi imkânları sıfırlanmış, “veren el” durumundayken “alan el” durumuna düşmüşler. Bu yüzden onlara karşı Ensar görevi yapmak her vicdanlı

² n1: Erkek, Doktora, Vaiz, Müderris, Görüşme tarihi: 09.10.2022

³ Benzer bulgular için bakınız: (Kaya, 2022)

⁴ n2: Erkek, Doktora, Akademisyen, Mütevelli, Görüşme tarihi: 03.11.2022

insanın borcudur. Barınma, geçinme, eğitim ve benzeri karşılaştıkları problemler var. İmkânlarımız ölçüsünde onlara yardımcı olmaya çalışıyoruz. Zaman zaman fakir aileleri tespit edip gücümüz nispetinde onlara aynı yardımlar yapmaya gayret ediyoruz. Sınırlı olarak kendi işlerimizde çalışma imkânı verdiklerimiz var (n2).

Sığınmacıların ekonomik hayata katılımı toplumsal entegrasyonun önemli işaretlerindedir. Dinî gruplar sığınmacılar için sosyal ağlar ve sermaye oluşturma, onlara iş bulma gibi çeşitli hususlarda önemli roller üstlenebilmektedir. İstihdam konusunda rehberliğini yanı sıra bu tür gruplara ait mekânlar hem bir sosyal toplantı alanına hem de sığınmacıların çoğunluk olan yerli halka bir araya gelmelerine aracılık etmektedir (Martikainen, 2010, s. 274).

Sığınmacıların yaşadıkları travma, kimlik bunalımı, toplumsal ve ekonomik kayıplar gibi sorunlarının çözümünde din ve dinî örgütlenme önemli bir kaynak oluşturmaktadır. Göç sürecinde din kaygıları gidermede, ihtiyaç duyulan dayanışmada, anlam arayışında, benliğin yeniden inşasında işlevsel rol üstlenmektedir (Kaya, 2022)⁵.

Sığınmacıların dinî gruplar aracılığıyla destek bulduğu konulardan biri de sağlık olmaktadır. Sağlık sorunları entegrasyon sürecinin önünde önemli engellerden biridir. Göçün ve göçe neden olan iç çatışmanın yol açtığı hastalıklar, rahatsızlıklar toplumsal entegrasyona engel teşkil eden önemli bir etken iken ayrıca muayene, ilaç ve tedavi masrafları, hastane personeli ile iletişim problemi ve hastaneden nasıl yararlanacaklarını bilmemeleri sığınmacıların yeni yerleşim yerlerine entegrasyon sağlamalarını zorlaştırmaktadır. Toplumsal entegrasyon ve huzur için sığınmacıların kolaylıkla tedaviye ulaşabilmeleri önem taşımaktadır.

Özel bir hastane bizim aracılığımızla giden Suriyelilere yardımcı olmaya çalışıyor, Türklere de yardım ediyor (n1).

Haznevi grubunun, Suriyeli sığınmacıların taleplerini bir şekilde karşılamaya, onlara maddi-manevi destek olmaya sadece sığınmacılar için değil, ayrıca Türklerin de talep ve ihtiyaçları için ellerinden gelen desteği sunmaya çalışmaları her iki kesimin de sorunlarının azaltılmasına ve iki grup arasındaki muhtemel gerginliğin giderilmesine ve böylelikle toplumsal yakınlık ve entegrasyona katkı sunmaktadır.

Dil Öğrenimini Teşvik Etmeleri

Sığınmacıların eğitimi, sosyal ağlara dâhil olması, yerli halkın dilini öğrenmesi ve yerli halkla kültürel yakınlaşması entegrasyon aşamasında üzerinde önemle durulması gereken konulardır (Martikainen, 2010, s. 270). Toplumun birbiriyle buluşmasına aracılık yapan, değişik grupların bir araya gelip güvenle ilişki kurmalarına olanak tanıyan etkinlikler ve mekânlar önemlidir. Dinî gruplar kendilerine ait yerlerde gerçekleştirdikleri faaliyetlerle toplumun farklı kesimlerinin kaynaşmalarına ve etkileşimine katkı sağlamaktadırlar (Barın, 2021, s. 171).

Haznevi tarikatının Suriye'deki medreselerinde savaştan önce de Türk öğrenciler kalmaktaydı. Dolayısıyla Türkler ile Suriyelilerin kaynaşmasına Haznevi medreselerinin katkısı sadece bugünkü bir mesele değil (n1).

⁵ Ayrıca bakınız: Wouter Dumont, "Immigrant Religiosity in a Pluri-Ethnic and Pluri-Religious Metropolis: An Initial Impetus for a Typology", *Journal of Contemporary Religion* 18/3 (01 Ekim 2003), 369-384., Charles Hirschman, "The Role of Religion in the Origins and Adaptation of Immigrant Groups in the United States", *The International Migration Review* 38/3 (2004), 1206-1233., David Hollenbach, "Religion And Forced Migration", *The Oxford Handbook of Refugee and Forced Migration Studies* (Oxford: Oxford University Press, 2014).

Biz sadece Suriyelilerle ilgilenmiyoruz. Hizmetlerimiz Suriye’de olduğu gibi Türkiye’de de devam etmekte. Medreselerimizde farklı etnik gruplar ve diller bir araya geliyor. Bu hizmetin, büyük dedemiz Şeyh Ahmed Haznevi’den bu yana, yaklaşık yüz senelik bir geçmişi var (n2).

Farklı kesimlerin bir araya getirilmesi karşılıklı güvenin tesisinde önemli bir rol oynar. Diğer açıdan bu tür buluşmaları kültürel karşılımlar olarak da okuyabiliriz. Suriyeli sığınmacılar ve Türk halkı birbirlerinin kültürlerini daha yakından tanıma imkânı bulabilmektedir. Gruplar birbirlerinin değerlerini, geleneklerini öğrenebilmekte ve böylelikle kültürleşme gerçekleşmektedir. Kültürel entegrasyon açısından da dinî grupların önemli bir işleve sahip olduğunu söyleyebiliriz.

Sohbetlerimizi, derslerimizi genelde Türkçe yapıyoruz, ancak Arapça ve Kürtçe ile de yapılmakta. Bazı sohbetlerimizde katılımcıların en az yarısı Suriyeli oluyor. Arapça yapılan sohbetler o sırada Türkçe’ye çevriliyor. Biz bu faaliyetleri inancımız dolayısıyla yapıyoruz. Ancak düşününce yaptığımız çalışmaların Suriyeliler ile Türkler arasında uyuma katkı sağladığını anlıyoruz. Çünkü burada bir araya geliyorlar, tanışıp kaynaşıyorlar. Cemaatimize gelip giden insanların toplumla uyumlu olduğunu söyleyebiliriz, kendi içimizde de uyumluyuz. Herhangi bir gerilim yaşanmadı, yaşanmıyor (n1).

Sığınmacıların toplumun üyeleri ile iletişim kurmalarını sağlayacak en temel araç dildir. Bu açıdan dilin öğrenilmesi toplumsal entegrasyon açısından önem arz etmektedir. Söz konusu grup içinde üç dilin de konuşulması, özellikle sohbet ve derslerin Türkçe ve Arapça yapılması yerli halk ile sığınmacılar arasındaki dil engelini aşılması hususunda katkı sağlamaktadır. Dil ile kültürel değerlerin ve normların da aktarıldığı düşünüldüğünde dil öğreniminin toplumsal entegrasyon açısından önemi daha da anlaşılacaktır. Farklı etnik grupların ve dillerin buluşma mekânı olarak dinî grupların toplumsal entegrasyon açısından işlevsel olduklarını açıklıkla ifade edilebiliriz.

Din Eğitimi ile Sosyal Değerleri Aktarmaları

Din birey ve toplum yaşamında her zaman için ehemmiyetini koruyan bir olgu, insan eylemlerinde etkili bir motivasyon kaynağı, kimliğin inşasında önemli bir unsurdur. Din, toplumda ortak bir zihniyet ve değerler inşa ederek toplum fertlerini birbirine yakınlaştırır, kardeşlik söylemiyle ve diğerkâmlığı teşvik ederek toplumsal düzene, entegrasyona ve bütünleşmeye katkı sunar. Din aile gibi küçük sosyal birliklerin ve daha geniş, büyük diğer toplulukların kurulmasını destekler, belli hedefler doğrultusunda gruplaşmayı teşvik eder. Sığınmacılar dinin sağladığı bu imkân ve referanslardan yararlanarak din zemininde kendileri bir araya geldiği gibi diğer dinî gruplara da katılmaktadır.

Bizim faaliyetlerimizin başında ilim ve irşat hizmetleri gelir; bu hizmetlerimizden bize başvuran bütün Müslümanlar -imkânlarımız ölçüsünde- istifade edebilir. Bizim ilim ve irfan alanındaki hizmetlerimiz başlı başına bir uyum görevi yerine getirmektedir. Maddi katkı sağlamaya çalıştığımız gibi manevi katkı sağlamayı da ihmal etmiyoruz. Eğitim konusunda üzerimize düşen vazifeyi eksiksiz yerine getirmeye çalışıyoruz (n2).

Bizim çalışmalarımız dönemsel olmadığı için dünden bugüne yaklaşık bir asırdır yaptığımız tüm çalışmalar Türkiye toplumu ile Suriyeli toplumun kaynaşmasını sağlamaya yönelik faaliyetlerdir. Hatta sadece bu iki toplumun değil, tüm insanların barış içerisinde yaşamasını sağlamaya gayret ediyoruz (n2).

Faaliyetlerimizin odağında dinî eğitim yer alıyor. Halka açık sohbetlerimiz var. Gaziantep’in hemen hemen her mahallesinde sohbetlerimiz gerçekleşiyor. Aynı soyadı taşıyan insanlardan birilerine mutlaka ulaştığımızdır. Gaziantep’te üç tane medresemiz var. Bunlardan ikisi erkek medresesi, biri de kadın medresesi. Erkek medresemizin birinde Suriyeli öğrenciler kalıyor. Türkçe bilmeyen yok. Cemaatimizde Suriyeli Türkmenler de var. Türk öğrencilerin (mülakat bu medresede gerçekleşti. Medrese Gaziantep’in iyi semtlerinden birindeydi, iyi ve güzel bir mekândı. 35 civarında “Açık Lise”de okuyan erkek öğrenci kalmaktaydı. Muhtemelen medresedeki eğitim için açık lise tercih edilmekteydi.) medresesinde Suriyeli müderris de var (n1).

Yerel halkla sığınmacıların ortak inanca sahip olması sığınmacıların ihtiyaç duyduğu desteği temin için her iki grubun da dine atıfta bulunmalarına neden olmaktadır. Ayrıca

sığınmacıların yerinden edilmişlik duygularını aşmada ve de ahlaki zaafa düşmelerini engellemede yerel halkla ortaklaşa paylaştıkları dinî kimliğinin korunması önem arz etmektedir. Dinî gruplara ait mekânlarda gerçekleştirilen din eğitimi ile sosyal değerlerin ve normların aktarımı sağlanmakta, farklı kültürler birbirine yakınlaşmaktadır. Din başlı başına toplumsal uyumu sağlayan ortak değerler inşa ederken ayrıca din ile ilgili eğitim faaliyetinin bizzat kendisi toplumun farklı katman ve gruplarını kaynaştıran bir işlevi yerine getirmektedir. Yine dinî eğitim dolayısıyla Suriyeli müderrislere medreselerde istihdam olanaklarının sunulması toplumsal yakınlaşma adına da önemli bir adımdır.

Haznevi tarikatının Gaziantep'te kadın medresesi de bulunmakta ve bu medreseye yerli halk ile birlikte Suriyeli sığınmacılar da gelip gitmekte, medreseden istifade etmektedirler.

Kadın medresemiz de var. Kadın medresesine Türklerle birlikte Suriyeli kadınlar yoğun bir biçimde ilgi gösteriyor (n1).

Din eğitiminin önemli bir ayağını da kadınlar teşkil etmektedir. Anlamlı bir etkinlik çerçevesinde Suriyeli kadınların bir araya gelmesi "hayata tutunmaları", kendilerini yalnız hissetmemeleri, aradıkları destek ve saygıyı temin etmeleri açısından önemlidir. Öte yandan kendilerini ifade edebilecek alan bulmaları, sosyalleşmelerine yardımcı olacak mekânlarda hem yerel halkla hem de sığınmacılarla bir araya gelmesi dikkate değerdir.

Dinî gruplar sığınmacıların hem kendileri gibi kimselerle hem de yerli halkla bir araya gelebildikleri alanlardır. Bu sayede dinî gruplar sosyal yakınlaşmaya, işbirliğine, ekonomik yardımlaşmaya, erkek olsun kadın olsun bireyin toplum içinde saygınlık kazanmasına, toplumda ötekiyle ilişki kurulmasına aracılık edebilmektedir (Martikainen, 2010, s. 270).

Sonuç

Dinî grup ortak bir takım hedef ve değerlere sahip, aralarında maddi, manevi dayanışmanın olduğu ve samimi ilişkilerin cereyan ettiği insan birlikteliğidir. Söz konusu dinî gruplardan biri de tarikatlardır. Manevi bir bağla birbirine bağlanan tarikat üyeleri içsel aydınlanma gayesindedirler. Ancak günümüzde tarikatlar toplumsal işlev ve rolleriyle de dikkat çekmektedir. Tarikatlar toplumsal değişime bağlı ortaya çıkan güvensizlik durumlarında güvenli bir liman haline gelmekte, bireylerin, toplulukların ilgisini çekmektedir.

Tarikatlar ara bir mekanizma olarak hızlı toplumsal değişme neticesinde ortaya çıkan gerilimi yatıştırmakta, üyelerinin kimi ihtiyaçlarına cevap verebilmekte, saygın bireyler olarak insanların topluma tutunmasına aracılık edebilmektedir. Ülkelerindeki iç çatışma dolayısıyla yaşadıkları toprakları terk etmek zorunda kalan Suriyeli sığınmacılar için de tarikatlar sığınabilecekleri bir ada olarak belirmektedir.

Milyonlarca Suriyeli sığınmacılar kendilerine yeni yerleşim alanı edindikleri Türkiye'de yaşama yeniden tutunabilme çabası içindedirler. Sığınmacılar yeni yerlerine alışabilme ve Türk toplumu ile entegrasyon sürecinde barınma, sağlık, iş bulmak ve geçimlerini temin etmek, eğitim, dil öğrenmek gibi çeşitli problemlerle yüzleşmek zorundadırlar. Bu sorunların çözümü her iki toplumun huzurlu birlikteliği için hayati önem taşımaktadır. Sığınmacıların temel ihtiyaçlarının karşılanması ve kültürel entegrasyon aşamasında devletin önemli katkısının yanı sıra sivil toplum kuruluşlarının da hatırı sayılır rolleri bulunmaktadır. Sivil toplum kuruluşları daha özelden dinî gruplar insanların din ve dil eğitimi gibi manevi ve kültürel taleplerini karşılamakla birlikte maddi hususlarda da yardımcı olabilmektedir. Diğer yandan dinî gruplar farklılıkların bulunduğu bir niteliğe de bürünebilmektedir. Tüm bu açılardan bakıldığında ve Türkiye'de konu ile ilgili başka birçok çalışmalar da hesaba katıldığında kültürel entegrasyon sürecinde dine dayalı sivil toplum kuruluşlarının yadsınamaz bir katkıya sahip oldukları anlaşılmaktadır. Elbetteki entegrasyon çok yönlü ve karmaşık bir olgudur.

Bütün boyutlarıyla ele alınmalıdır. Bununla beraber dinin de kültürel entegrasyona birçok açıdan olumlu etkide bulunduğu göz ardı edilmemelidir.

Kaynakça

- Akıncı, B., Nergiz, A., & Gedik, E. (2015). Uyum süreci üzerine bir değerlendirme: Göç ve toplumsal kabul. *Göç Araştırmaları Dergisi*, 1(2), 58-83.
- Akman, K. (2018). Göç yönetiminde yerel yönetimler ve stk işbirliği. *Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi*, 1(3), 452-466.
- Akyüz, K. (2015). *Ahmed el-Haznevi ve Hazneviyye tarikatı* (Yüksek lisans tezi). Yalova Üniversitesi, Yalova.
- Akyüz, K. (2019). Hâlidiliğin kollarından biri olarak Haznevîlik ve Ahmed Haznevî. *Tasavvuf İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi*, 40(43), 104-126.
- Algar, H. (2006). Nakşibendiyye. İçinde *TDV İslam Ansiklopedisi* (C. 32, ss. 335-342). Türkiye Diyanet Vakfı.
- Arıkın, S., & Altun, F. (2021). Türkiye’de geçici koruma altındaki Suriyelilere yönelik yürütülen sivil toplum faaliyetlerinin incelenmesi. İçinde M. E. Kayagil & M. Kalkan (Ed.), *Sosyal politikada kurum ve kuruluşlar (Ulusal ve uluslararası boyutlarıyla değerlendirmeler)*. İstanbul: Filiz Kitabevi.
- Arslanoğlu, İ. (2012). *Genel sosyoloji: Ders notları*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Ateş, H., & Yavuz, Ö. (2017). (G)öçmen (ö)tekileştirme ve (ç)ok kültürlülük. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 22(Göç Özel Sayısı), 1287-1301.
- Ayas, M. R. (2012). *Türkiye’de ilk tarikat zümreleşmeleri: Din sosyolojisi açısından bir araştırma* (2. baskı). İstanbul: İz Yayıncılık.
- Barın, H. (2021). *Türkiye’deki Suriyelilerin entegrasyonunda sivil toplum kuruluşlarının rolü* (1. baskı). Ankara: Kadim Yayınları.
- Candan, A. (2017). Şeyh Ahmet El-Haznevî’nin hayatı ve fetvalarında takip ettiği metot. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 5(7), 19-38.
- Çağlar, A., & Onay, A. (2015). Entegrasyon/uyum: Kavramsal ve yapısal bir analiz. İçinde B. D. Şeker, İ. Sirkeci, & M. M. Yüceşahin (Ed.), *Göç ve uyum* (ss. 33-66). London: Transnational Press London.
- Çelik, M. (2017). *Tasavvuf ve ilmi birleştiren bir kurum olarak medreseler (19. ve 20. yüzyıllarda Norşin medresesi örneği)* (Yüksek lisans tezi). Mardin Artuklu Üniversitesi, Mardin.
- Çelik, V., & Pekküçükşen, Ş. (2018). Türkiye’de sivil toplum kuruluşlarının göç konusundaki çalışmaları üzerine bir değerlendirme. *Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi Dergisi*, 53(3), 1273-1283. <https://doi.org/10.15659/3.sektor-sosyal-ekonomi.18.12.1034>
- Çorabatır, M., & Hassa, F. (2013). *Sivil toplum örgütlerinin Türkiye’deki Suriyeli mülteciler için yaptıkları çalışmalar ile ilgili rapor*. Ankara: İltica ve Göç Araştırmaları Merkezi (İGAM).
- Dal, B. Ö. (2022). Türkiye’de mültecilerle çalışan sivil toplum kuruluşlarının devlet ile ilişkisi. *Journal of International Relations and Political Science Studies*, (5), 83-110.
- Daoudov, M. (2015, Kasım 14). *Göç politikasında söylem-eylem dönüşümü ve belediyeler*. 1-16. Kadırlı/Osmaniye: Türkiye Sağlıklı Kentler Birliği.
- Doğan, İ. (2018). *Göç ve kültür* (1. basım). İstanbul: Bilge Kültür Sanat.
- Efe, A. (2013). *Dinî gruplar sosyolojisi: Isparta örneği* (1. baskı). İstanbul: Dönem.
- Erdoğan, M. (2014). *Türkiye’deki Suriyeliler: Toplumsal kabul ve uyum araştırması*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Göç ve Siyaset Araştırmaları Merkezi.
- Erkan, E. (2017). Suriyeli göçmenler ve dini hayat: Uyum, karşılaşma, benzeşme (Gaziantep örneği). *İlahiyat Akademi*, (4), 1-36.

- Fichter, J. (2015). *Sosyoloji nedir* (2. bs; N. Çelebi, Çev.). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Giddens, A. (2005). *Sosyoloji* (C. Güzel, Ed.). Ankara: Ayraç Yayınevi.
- İnce, C. (2019). Bir sosyal afet biçimi olarak Suriye göçü ve sivil toplum örgütleri. *Journal of Turkish Studies*, 14(7), 3767-3788. <https://doi.org/10.29228/TurkishStudies.39809>
- Kalaycı, S. (2016). *Sığınmacıların korunmasına yönelik Türk sivil toplum kuruluşları*. İstanbul: İnsani ve Sosyal Araştırmalar Merkezi (İNSAMER).
- Kaya, M. (2022). Suriyeli çocukların eğitiminde alternatif eğitim mekânları: Kurslar. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 21(3), 1667-1679. <https://doi.org/10.21547/jss.1075072>
- Kurt, A. (2017). *Din sosyolojisi* (15. bs). Bursa: Sentez yayıncılık.
- Kuzu, Ş. L., & Karadağ, M. (2020). Göç sürecinde sivil toplum kuruluşları: Gaziantep'te Suriyelilere yönelik faaliyet yürüten stk'lar. İçinde Y. Ahi, M. N. Gültekin, & M. Açıkgöz (Ed.), *Göç ve kent: Etkileşimler*. Ankara: Nika Yayınevi.
- Mackreath, H., & Sağınç, S. G. (2017). *Türkiye'de sivil toplum ve Suriyeli mülteciler*. İstanbul: Yurttaşlık Derneği.
- Martikainen, T. (2010). Din, göçmenler ve entegrasyon (N. Özmen, Çev.). *M. Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (38), 263-276.
- Özgüler, V. C. (2018). Göç ve uyum politikaları. *GSI Journals Serie B: Advancements in Business and Economics*, 1(1), 1-10.
- Rodoplu, U. E. (2014, Aralık 21). Olumlu ve olumsuz yönleriyle çok kültürlülük. Geliş tarihi 28 Mart 2023, gönderen HyeTert website: <https://hyetert.org/2014/12/21/olumlu-ve-olumsuz-yonleriyle-cokkulturluluk/>
- Sadoğlu, H. (2017, Ekim 9). *Türkiye'de yabancı göçmenlerin entegrasyon sorunları*. Program adı: 3. Uluslararası Politik, Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Kongresi, Ankara. Ankara: ICPESS (International Congress on Politic, Economic and Social Studies). Geliş tarihi gönderen <https://registericpess.org/index.php/ICPESS/article/view/1832>
- Sezik, M. (2017). Sivil toplum kuruluşlarının Suriyeli mültecilere yaklaşımı: Adıyaman Örneği. *Route Education and Social Science Journal*, 4(19), 1-11. <https://doi.org/10.17121/ressjournal.826>
- Şenses, N. (2020). Göçmen odaklı sivil toplum oluşumları: Değişen eylemler ve siyasetler. *Alternatif Politika*, 12(1), 50-78.
- Tosun, N. (2015). Nakşibendiyye. İçinde S. Ceylan (Ed.), *Türkiye'de tarikatlar: Tarih ve kültür*. İstanbul: İsam Yayınları.
- Uludağ, S. (1997). Halidiyye. İçinde *TDV İslam Ansiklopedisi* (C. 15, ss. 296-299). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Ünal, S. (2014). Türkiye'nin beklenmedik konukları: "Öteki" bağlamında yabancı göçmen ve mülteci deneyimi. *Zeitschrift für die Welt der Türken Journal of World of Turks*, 6(3), 65-89.

EK-1. Yapılandırılmış Görüşme Formu⁶

1. Genel olarak faaliyetleriniz nelerdir? Kimler bu faaliyetlerinizden yararlanıyor?
2. Grubunuz ne zamandan beri aktif olarak Suriyelilerle ilgileniyor?
3. Dergâh ve medreselerinizde Suriyeli sığınmacıların olmasının onlar için ve sizin açınızdan önemi nedir?

⁶ Sorular oluşturulurken Hilal Barın'ın "Türkiye'deki Suriyelilerin Entegrasyonunda Sivil Toplum Kuruluşlarının Rolü" çalışmasından yararlanılmıştır.

-
4. Suriyelilerin karşılaştıkları sorunlar hakkında bilgi verebilir misiniz?
 5. Suriyeli sığınmacılara dönük maddi yardım faaliyetleriniz var mı?
 6. Suriyelilerin istihdamları için yardımda bulunuyor musunuz?
 7. Eğitim faaliyetlerinizin Türk toplumu ile Suriyeli sığınmacıların birlik ve beraberliğine katkı sağladığını düşünüyor musunuz?
 8. Suriyelilerin sağlık ve sosyal hizmetlere, haklara erişimi konusunda grubunuzun faaliyetleri nelerdir?
 9. Suriyelilerin entegrasyonu ile ilgili olarak resmî kurumlar ya da diğer sivil toplum kuruluşları ile somut birtakım iş birliklerine girdiniz mi?
-